

EEN DODE LETTER?

Veel christelijke scholen vragen van hun leraren om de belijdenisgeschriften te onderschrijven. Wat betekent dit echter voor de schoolpraktijk? Wat móeten we als de grondslag niet of nauwelijks functioneert? Dr. A.J. (Bram) Kunz schreef er een boek over, getiteld *Voor Anker*. A. (Bertus) van den Berkt gaat er met hem over in gesprek.

A. van den Berkt is directeur van Stichting Hervormde Scholen de Drieslag te Barneveld.

Beste Bram,

Met veel interesse heb ik je boek *Voor Anker* gelezen. Ik begrijp dat Driestar educatief je heeft verzocht dit boekje te schrijven. Tijdens ons gesprek dat we onlangs hebben gevoerd, hebben we van elkaar begrepen dat we ons beiden zorgen maken over de rol en betekenis van de belijdenisgeschriften in de breedte van de kerk.

Voor Anker handelt over de betekenis van de Nederlandse Geloofsbelijdenis voor leraren. Dit thema is me uit het hart gegrepen. Het is mijn ervaring dat al jarenlang leraren de identiteitsverklaring van de school ondertekenen waarin gewezen wordt op de Bijbel en de drie Formulieren van Enigheid, zonder dat de inhoud wordt gekend. Of in het beste geval kennen de leerkrachten de hoofdlijnen nog wel, maar moeten we helaas constateren dat deze in de praktijk niet of nauwelijks functioneren.

Velen, ook binnen de gereformeerde gezindte, weten niet wat de kernen uit de belijdenisgeschriften zijn.

De belijdenisgeschriften zijn, zoals je terecht opmerkt, de verwoording van het gereformeerde geloof. Leeft dat nog bij de opvoeders van vandaag? En hoe leeft dat bij een ieder die betrokken is bij het onderwijs?

Welke rol hebben de belijdenisgeschriften in ons persoonlijk leven en in ons werk binnen de scholen? Ben je met mij van mening dat veel organisaties en met name de scholen in de identiteitsnotities nog wel verwijzen naar de drie Formulieren van Enigheid, maar dat deze in de dagelijkse praktijk nauwelijks nog een rol spelen? Zijn het documenten die op tafel komen bij benoemingen en daarna weer in de kast verdwijnen?

Sterker nog: hoe functioneren de Formulieren in de breedte van het kerkelijk leven? Ik hoor en zie binnen de meer evangelisch georiënteerde gemeenten/kringen dat de belijdenisgeschriften niet meer functioneren. Als argument wordt vaak gebruikt: de Bijbel staat boven alles, daar hebben we deze verouderde geschriften niet bij nodig. Deze zijn in een tijd geschreven die om dergelijke geschriften vroeg. Dat is vandaag niet aan de orde.

Tegelijkertijd valt me op dat in de meer behoudende gemeenten de belijdenisgeschriften vooral als dogma's worden gebruikt. Soms zelfs om zich te onderscheiden van andere kerken. In dat geval blijft de vraag relevant of het levende geschriften zijn.

We hebben als opvoeders, als leraren, de plicht om onze jongeren in het Woord te onderwijzen

en daarbij de belijdenisgeschriften levend te houden. Maar dat vereist toch dat we persoonlijk leven bij deze geschriften. Anders is het onmogelijk om ze onze kinderen en leerlingen voor te houden.

Wij zijn immers de identificatiefiguren voor hen. Wat zien ze dan aan u en mij?

Mijn vragen aan jou zijn:

- Zou het zo kunnen zijn dat we op de christelijke en reformatische scholen veel aandacht hebben gehad voor een onderscheidend identiteitsbeleid, verwoord in mooi geformuleerde volzinnen en duidelijk makend dat we anders zijn dan andere scholen in onze stad of dorp, maar dat het maar al te vaak een dode letter is geworden?
- Ben je het met me eens dat deze problematiek niet bij onze jongeren is ontstaan maar bij de opvoeders?
- Speelt dit probleem zowel in de gezinnen, de scholen als de kerkelijke gemeenschappen?

Groeten,

Bertus van den Berkt

Beste Bertus,

Bedankt voor je brief. Ik lees hem als een vervolg op het gesprek dat we hebben gehad over de betekenis van de belijdenis voor het onderwijs. We spraken in Barneveld aan de hand van een aantal schetsen voor mijn boek *Voor Anker*. Nu kunnen we het gesprek voortzetten, waarbij hopelijk veel mensen uit het onderwijs (en uit de kerk!) met ons meelesen.

Uit je brief blijkt opnieuw je liefde voor christelijk onderwijs, en je zorg hoe we blijven bij Schrift en belijdenis. Ik ben blij om er met jou over te kunnen corresponderen, zeker ook gezien je lange staat van dienst in het onderwijs. Het moet immers niet alleen over het ideaal gaan, maar ook over de vraag hoe dit gestalte krijgt in de praktijk.

Je snijdt in je brief een vraag aan die mij de afgelopen jaren heeft beziggehouden. Tijdens de gesprekken rondom mijn benoeming bij Driestar educatief was het een belangrijke vraag welke betekenis de gereformeerde belijdenisgeschriften hebben voor het onderwijs vandaag. Want het is mooi als er in de grondslag een verwijzing staat naar Schrift en belijdenis, maar dat is op zichzelf nog geen garantie voor goed christelijk onderwijs. De Bijbel wil geleefd worden. En de belijdenis vraagt om instemming,

met hart en mond.

Navraag bij leidinggevenden in het onderwijs laat zien dat het niet zo gemakkelijk is om aan te geven wat die belijdenis nu betekent voor onze onderwijspraktijk. Meestal is het vooral een selectie-criterium aan de poort. En als we sollicitanten de belijdenis laten ondertekenen, dan zit daar iets in van: zo zijn onze manieren.

In je brief noem je ook het punt dat de verwijzing naar de grondslag vooral laat zien dat we anders zijn dan andere scholen in het dorp of de stad. Als het niet meer is dan dat, dan is het inderdaad een dode letter. Als we de belijdenis vooral gebruiken om grenzen te trekken, zonder duidelijk te hebben wat er binnen die grenzen gebeurt, dan ligt formalisme op de loer. Je raakt wat mij betreft een open zenuw in het christelijk onderwijs, of het nu hervormd, protestants-christelijk of reformatorisch wordt genoemd.

Ik praat met vertegenwoordigers van al die typen christelijk onderwijs, maar telkens blijkt dat het lastig is om de relevantie van de belijdenis voor het onderwijs te verwoorden. Het gevaar van de dode letter dreigt over de hele linie van christelijk onderwijs.

Daar zijn allerlei factoren voor te noemen. Jij noemt evangelisering, en dan snijdt je in ons eigen hervormde vlees. De Bijbel al-

leen, dat klinkt wel mooi, maar in de praktijk betekent een afscheid van de belijdenis een innerlijke vervreemding van de bijbelse geloofskernen.

In de gereformeerde gezindte dreigt natuurlijk ook het gevaar van objectivering van de geloofswaarheid: je bent onbekeerd, maar je kunt wel precies onder woorden brengen wat de zuivere leer is. En er is natuurlijk vooral de voortgaande secularisatie, die aan onszelf en aan onze scholen knaagt.

Daarom is het zo heilzaam om gezamenlijk opnieuw de belijdenis ter hand te geven. Niet om alleen de grondslag veilig te stellen, maar om naar Schrift en belijdenis te leren leven. Jonge leerkrachten zijn immers niet geholpen met het trekken van grenzen alleen – tussen zij en wij. Ze zijn geholpen met inhoudelijke antwoorden.

Mijn vraag aan jou is: in hoeverre vind je *Voor Anker* bruikbaar om op school het gesprek over de belijdenis te voeren? En waar zou je wellicht de lijnen naar de praktijk duidelijker aanzetten?

Hartelijke groet,

Bram Kunz

Dr. A.J. Kunz is als docent en onderzoeker verbonden aan Driestar educatief te Gouda.

N.a.v. dr. A.J. Kunz, 'Voor Anker. De betekenis van de 'Nederlandse Geloofsbelijdenis' voor leraren'. Uitg. De Banier, Apeldoorn; 164 blz.; € 10,95.

Volgende week deel 2 van deze briefwisseling.

EEN LEVENDE IDENTITEIT

Veel christelijke scholen vragen van hun leraren om de belijdenisgeschriften te onderschrijven. Wat betekent dit echter voor de schoolpraktijk? Wat móeten we als de grondslag niet of nauwelijks functioneert? Dr. A.J. (Bram) Kunz schreef er een boek over, getiteld *Voor Anker*. A. (Bertus) van den Berkt gaat er met hem over in gesprek.

A. van den Berkt is directeur van Stichting Hervormde Scholen de Drieslag te Barneveld.

Beste Bram,

Je boek *Voor Anker* lijkt me een prima uitgangspunt om het gesprek over de Nederlandse Geloofsbelijdenis te starten. De Bijbel wijst ons op wie Christus is en hoe we met Hem mogen wandelen, de belijdenisgeschriften maken die koers concreet en wijzen ons op de gevaren onderweg. Met dat ik dit schrijf realiseer ik me dat dit lezen en herlezen vereist en dat is naar mijn mening een van de grote problemen. We leven al jaren in een beeldcultuur en we lezen nauwelijks meer. Hoe nemen we dan kennis van de zaken en hoe bekijken die dan? Naar mijn mening moeten we om die reden zorgen voor korte, concrete stukken tekst, in de taal van onze tijd. Dat is de kracht van dit boekje. Een korte weergave van elk artikel van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, een korte toelichting, gevolgd door enkele concrete vragen en een verwijzing naar een Schriftgedeelte. De vragen bij elk hoofdstuk zijn gericht op de docent/leraar en ook op de docent/leraar met zijn leerlingen. Dit biedt een mooi uitgangspunt om het gesprek als schoolteam te voeren.

Jouw vraag in hoeverre *Voor Anker* bruikbaar is om het gesprek binnen de school als team met elkaar te voeren kan ik wel enigszins beantwoorden. Aangezien

ik geen ervaring heb in het voortgezet en hoger onderwijs is de vraag voor die sector voor mij moeilijker te beantwoorden. Ik doe een poging om enkele mogelijkheden in het primair onderwijs en de pabo's te vermelden.

Vooraf nog een paar opmerkingen. Voordat we met onze teams binnen de scholen gaan nadenken of wij de belijdenisgeschriften of kernbegrippen eruit aan de orde willen stellen, is het naar mijn mening van belang om elkaar de vraag te stellen of de identiteit in onze school werkelijk leeft. Misschien zelfs wel of we het geloofsgesprek met elkaar voeren of bereid zijn om dit te voeren. Daarnaast is de vraag relevant of we het belang van de

We moeten elkaar de vraag stellen of we bereid zijn het geloofsgesprek te voeren

belijdenisgeschriften inzien. Ik ben geneigd om te zeggen dat de leidinggevende en/of bestuurder dit te allen tijde aan de orde mag stellen, omdat vrijwel elke docent/leraar in het christelijk en zeker in het reformatorisch

onderwijs de drie Formulieren heeft ondertekend. Daar mogen we altijd aan refereren. Ik realiseer me dat de werkdruk in het onderwijs hoog is. Willen we dit onderwerp aan de orde stellen, dan is het van groot belang dat we de actiepunten niet stapelen, maar keuzes maken en dit thema gewoon in het schoolplan en daarnaast ook in het taakbeleid opnemen. Dan halen we de vrijblijvendheid er in ieder geval uit.

Ik zie de volgende mogelijkheden:

1. Gebruik *Voor Anker* bij de weekopening/sluiting of als opening van de teamvergadering.
2. Organiseer een identiteitsavond met alle docenten/leraren/bestuur. Maak deze interactief.
3. Zorg dat de identiteit onderdeel is van de functionerings- en beoordelingsgesprekken.
4. Beleg themabijeenkomsten over identiteit.
5. Voor de pabo's: neem deze zaken op in de leergangen/modules.

Groeten,

Bertus van den Berkt

Beste Bertus,

Je legt in je brief de vinger bij een belangrijk knelpunt in het onderwijs. We moeten vandaag zoveel. Leraren zijn druk met lesgeven. Maar daarnaast zijn er nog zoveel andere dingen: het halen van de kerndoelen, voorbereiding op toetsen, het verwerken van resultaten en niet te vergeten:

zorgleerlingen die extra aandacht vragen. Zo kunnen we nog wel even doorgaan.

Als je dan over identiteit begint, is het gevaar dat leraren denken: dat moet dus ook nog. Mooi om te zien dat jij daar als bestuurder aandacht voor hebt. Een gesprek over identiteit moet immers niet demotiverend werken, maar het vuur juist ontsteken of aanwakkeren. Om scherp te hebben waar je het voor doet, als je op een christelijke school voor de klas staat.

Overigens noem jij dat punt van werkdruk pas in tweede instantie. Dat vind ik veelzeggend. Je eerste punt is de vraag of we bereid zijn om op school en in het team het geloofsgesprek te voeren. Daarmee stel je de vraag naar de urgentie van het gesprek over identiteit. Als ik met schoolleiders en met leerkrachten en leraren spreek, heb ik de indruk dat de vragen over onze identiteit meer gesteld worden dan pakweg tien, twintig jaar geleden. Die observatie kan natuurlijk te

maken hebben met mijn beperkte blik, maar luisterend naar mensen in het veld hoor ik dat toch wel terug. De tijdgeest knaagt immers ook aan ons onderwijs. En dat roept blijkbaar ook een tegenreactie op: om met elkaar weer echt te kijken waar we staan, en hoe we er in geestelijk opzicht voor staan.

Identiteit is meer dan een set van overtuigingen. Het is leven vanuit de bron

Terecht vraag jij naar de bereidheid in de schoolteams om dat gesprek te voeren. Dat heeft niet alleen met tijd te maken, maar ook met veiligheid. Durven we het aan om echt door te vragen waar we nu zelf voor staan? Daar ligt een verantwoordelijkheid voor schoolleiders. Ze zijn er niet alleen om te zorgen dat de boel draait, maar ook om de wezenlijke vraag van 'waartoe ons onderwijs' te agenderen. In functioneringsgesprekken, tijdens identiteitsbijeenkomsten, enzovoorts. Maar niet te vergeten: ook door je manier van leiding geven, door een korte vraag die je aan een leerkracht stelt waar ze het voor doet. En door te laten merken dat je als leidinggevende zelf ook

uit de bron van Gods Woord en bij de belijdenis moet leven. Zulk leiderschap werkt stimulerend, zeg ik uit ervaring bij Driestar educatief.

Toch werk maken van die identiteit dus. Dat zei minister Bussemaker laatst tijdens een symposium over onderwijsvrijheid. De overheid vraagt om scholen met visie. En christelijk onderwijs is het bovenal aan de Heere God verplicht. Identiteit is dan meer dan een set van overtuigingen of regels. Het heeft te maken met de bron waaruit we leven. Christelijk onderwijs draagt immers de Naam van Christus. Om die Naam hoog te houden, kan de belijdenis ons helpen. Zoals je zegt: met korte stukjes, en met verbinding naar de praktijk.

Nu ik dit schrijf, komt er bij mij nog wel een vraag op. Want kun jij vertellen hoe jij voor jezelf omgaat met de belijdenis, in je werk als schoolleider? En hoe probeer jij op dit moment de kernen van de belijdenis aan de orde te stellen?

Hartelijke groet,

Bram Kunz

Dr. A.J. Kunz is als docent en onderzoeker verbonden aan Driestar educatief te Gouda.

N.a.v. dr. A.J. Kunz, 'Voor Anker. De betekenis van de 'Nederlandse Geloofsbelijdenis' voor leraren'. Uitg. De Banier, Apeldoorn; 164 blz.; € 10,95.

EEN STEVIG FUNDAMENT

Veel christelijke scholen vragen van hun leraren om de belijdenisgeschriften te onderschrijven. Wat betekent dit echter voor de schoolpraktijk? Wat móeten we als de grondslag niet of nauwelijks functioneert? Dr. A.J. (Bram) Kunz schreef er een boek over, getiteld *Voor Anker*. A. (Bertus) van den Berkt gaat er met hem over in gesprek.

A. van den Berkt is directeur van Stichting Hervormde Scholen de Drieslag te Barneveld.

Beste Bram,

We hebben enkele jaren geleden de notitie ‘Geestelijk klimaat’ geschreven die alle leraren moeten ondertekenen, naast de standaard identiteitsverklaring. We hebben deze notitie geschreven om enkele wezenlijke thema’s uit de Formulieren te beschrijven. Tijdens een bijeenkomst met alle leraren en bestuursleden hebben we beide, de notitie en de identiteitsverklaring, besproken om de verbinding te leggen.

De notitie heeft de volgende kernpunten die ik sterk verkort noem:

DE DRIE-ENIGE GOD

We belijden de drie-enige God als de enige ware God. Dat is:

- De Vader is de Schepper, van hemel en aarde en van ons mensen.
- De Zoon, Jezus Christus, is door de Vader in de wereld gezonden, zoals de profeten hadden voorzien. Hij stierf aan het kruis en gaf Zijn leven om verzoening te brengen tussen God en mensen.
- De Heilige Geest is met Pinksterten op bijzondere wijze aan de gemeente van Christus gegeven.

VISIE OP HET VERBOND

De kinderdoop zien we als teken en zegel van Gods genadeverbond. De doop verzegelt (belofte van God) dat God als een Vader voor ons zorgen wil, dat Jezus

Christus onze zonden vergeven wil en dat de Heilige Geest in ons wil wonen en werken of anders gezegd, dat Hij ons bekeren wil.

VISIE OP DE NOODZAAK VAN WEDERGEBOORTE EN BEKERING

We belijden dat wedergeboorte en bekering alleen gewerkt worden door God Zelf. In ons leven is een wonder van Gods genade nodig. Het is geen vanzelfsprekendheid dat mensen geloven, ook al gaan ze naar de kerk of zijn ze gedoopt. Van nature heeft ieder mens – zo belijden we – ‘een boos en verdorven hart’.

Zelfs na wedergeboorte en bekering blijft er een strijd tussen ‘de oude mens van de zonde’ en ‘de nieuwe mens van de genade’.

VERZOENING DOOR VOLDOENING

Verzoening door het offer van Christus is noodzakelijk voor alle mensen. Wij zien dat als kernboodschap van de Bijbel. Alleen door de kruisdood van Jezus Christus is er redding voor zondaren. Dat is tegelijkertijd het grote onderscheid tussen het christendom en de overige wereldgodsdiensten. Alleen uit genade worden mensen zalig.

GODSBEELD

Er moet met ‘twee woorden’ worden gesproken. God is een God van liefde en van barmhartigheid. Kerntekst blijft Johannes 3:16: ‘Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren

Zoon gegeven heeft, opdat ieder die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar het eeuwige leven heeft.’ God is echter ook een rechtvaardig God.

DE LEERKRACHTEN

De leerkrachten zijn de identiteitsdragers. We willen benadrukken dat een persoonlijke relatie met de Heere Jezus van groot belang is voor de leerkrachten, waarbij het vertrekpunt is: het geloof in Christus, Die ons vasthoudt.

BIJBELVERTALING EN LIEDERENSCHAT

We hanteren de Herziene Statenvertaling binnen al onze scholen en geledingen. We hechten waarde aan de drieslag school-gezinskerk. Daarom leren de leerlingen wekelijks een psalm op school, die de zondag daarna in de eredienst worden gezongen. Bovenstaande is slechts een voorbeeld van praktische invulling.

Kun jij ten slotte aangeven hoe jij in je werk invulling geeft aan de belijdenis en mogelijk hoe dit binnen Driestar educatief gestalte krijgt?

Groeten,

Bertus van den Berkt

Achter de deur van het klaslokaal blijkt of leerkrachten christendocenten zijn, of niet.

Beste Bertus,

Mooi om te zien hoe jullie op school omgaan met de christelijke identiteit. Jij en ik weten natuurlijk best dat een goed beleidsplan en een identiteitsverklaring geen garantie zijn voor het bewaren van onze scholen bij het gereformeerd belijden. Ook hierin zijn we afhankelijk van de leiding van de Heilige Geest. Leerkrachten hebben echter een belangrijke rol bij het vormgeven van het christelijk onderwijs. Achter de deur van het klaslokaal blijkt of leerkrachten christendocenten zijn, of niet. Zo'n notitie 'Geestelijk klimaat' is een goede aanzet voor het gesprek over identiteit, zowel tijdens een sollicitatieprocedure als ook bij de nascholing van je personeel. Dat gesprek is

N.B. We nodigen lezers uit om mee te denken en op de briefwisseling te reageren. We kunnen elkaar ongetwijfeld aanvullen. Reacties kunnen gestuurd worden naar:
 Bram Kunz:
a.j.kunz@driestar-educatief.nl
 Bertus van den Berkt;
famvdberkt@vodafonehuis.nl

dan natuurlijk wel belangrijk, anders blijven het toch weer mooie woorden zonder concrete verbinding met de praktijk. Maar als ik je goed begrijp, gaat het je juist om dat gesprek.

Ook binnen Driestar educatief is de vraag naar onze christelijke identiteit heel belangrijk. Niet voor niets heeft het college van bestuur tijd vrijgemaakt voor het schrijven van *Voor Anker* als een hulpmiddel om het gesprek over de belijdenis zowel intern als extern te voeren. Daarnaast verscheen recent het boek *Essenties van christelijk leraarschap*. Dit is een verwoording van het beroepsbeeld van de christelijke leraar. De eerdere versie ervan functioneerde de afgelopen tien jaar in onze opleiding, en het was tijd om dit beroepsbeeld opnieuw te beschrijven. Daarbij zijn Schrift en belijdenis leiding- en richtinggevend. Alle studenten komen hiermee in aanraking, en we hopen dat het hen helpt om zich een christelijke visie op leraarschap eigen te maken. Daarnaast willen we het gesprek tussen de vakgroepen stimuleren. Een vakgroep godsdienst heeft immers geen patent op christelijk leraar-

schap. Dat heeft evenzeer te maken met pedagogiek, met cultuur en maatschappij, maar ook met natuuronderwijs, met Nederlands en met rekenen.

Als vakgroep godsdienst zijn we momenteel bezig om de verwijzing naar de gereformeerde belijdenis in onze modules explicieter te maken. Met een nieuwe generatie studenten die minder vertrouwd is met bijvoorbeeld de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels, is het belangrijk om directe verwijzingen op te nemen. In de hoop dat bekend bemind maakt!

Bertus, fijn om met jou te corresponderen. Wij zullen ons gesprek zeker nog wel eens voortzetten, in de concrete situatie van onze scholen. Maar ik vond het een voorrecht om met jou als onderwijsman voor een groter publiek van gedachten te wisselen.

Het ga je goed.

Bram Kunz

Dr. A.J. Kunz is als docent en onderzoeker verbonden aan Driestar educatief te Gouda.

N.a.v. Dr. A.J. Kunz, 'Voor Anker. De betekenis van de 'Nederlandse Geloofsbelijdenis' voor leraren'. Uitg. De Banier, Apeldoorn; 164 blz.; € 10,95.